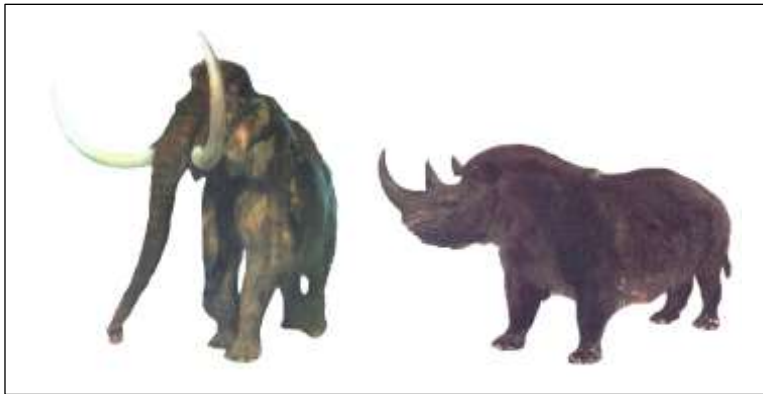


Nem Békésen születtem, csupán 14 éves korom óta élek itt. Itt voltam gimnazista, innen mentem egyetemre, diploma után ide jöttem vissza dolgozni. Azóta Békés múltját-régmúltját kutatom. Komoly szakmai tanulmányokban, tudományos írásokban mutatom be kutatásaim eredményeit. Most azonban mesélni szeretnék. Arról, hogy nekem – aki a mesék valós, forrásokban megőrződött részleteit is ismerem – mit mesél a békési föld, mit mesélnék a békési házak, utcák, mit mesél a Főtér. Igaz mese ez, minden részletében igaz, hosszú történet, mely évszázadokkal, évezredekkel ezelőtt kezdődött és ma is folyamatosan íródik. Aki olvasni tud forrásokban, tárgyakban, régészeti leletekben, nyomokban, annak a számára érdekes mese lehet az egész történelem.

Nekem a Főtér leletekkel mesél, tízezer éve itt élt állatok csontjaival. Akkoriban, az utolsó földtörténeti eljegesedés végén hidegtűrő állatfajok népesítették be az egész Alföldet, a mainál jóval alacsonyabban fekvő folyóköz földjét is – ma Főtérnek ismerjük – mammutok, gyapjas orrszarvú lábai taposták. Csak mesélek? Nem! Csontjaikat megtalálták a Holt-Körös medrének kotrásakor, a régmúltról mesélő mammutfogat múzeumi kiállításunkon is bemutat-



tunk. Évezredekkel ezelőtt két bővízű, bizony gyakran árvizet hozó folyó határolta ezt a földdarabot, keletről a Fehér-, nyugatról a Fekete-Körös, s a mai Szánthó utca végénél egyesültek. Vizük messziről érkezett hozzánk, mindketten az Erdélyi-érchegységből erednek, több forráspatakból. Ma azonban már csak a Fehér-Körös hullámai mesélhetnek, azok is csak a

múltbéli kalandokról, hiszen vizét már nem friss patakok táplálják, holtággá minősítették, s elől-hátul zsilippel zárták el az élővíztől.

Valamikor az 1850-es években ásós-lapátos emberek lepték el városunk keleti határát, kubikosnak nevezték őket. Talicskákkal tolták el a mostani Kettős-Körös előzetesen megrajzolt vonala mentén a kiásott földet. Az igaz mese szerint így került – nem a természet, hanem emberek által mesterségesen létrehozva – városunk keleti oldalába a ma Nagy-Körösként emlegetett folyómeder. A folyószabályozások előtt az egyesült Fekete- és Fehér-Körös hatalmas kanyarulatokkal folyt végig a határon. Egyik zugot a másik után zárta körül. Az első nagyobb zug volt a Maloméri-zug (ma Liba-zug), amely a bele torkolló Malomértől kapta nevét. Aztán hol az egyik, hol a másik oldalon lévő kanyarulat szerint következtek: Décséri-(kert) zug, a Körös kanyarulata és a Décs-ere között, a Kastély-zug, amely Békés első birtokosainak, a Maróthyaknak itt épített kastélyáról nyerte nevét. Ettől északra van a Szécsény-zug (ma Szécsény-kert), a Koldus-zug (ma Krisztina-zug), a legnagyobb kiterjedésű Bodzás-zug (a szabályozással keresztülvágott részét ma Kovács-zugnak hívják), továbbá a Széles-zug, a Keskeny-zug, a Szilbokor-zug és a határban lévő utolsó kanyarulatba is benyúló Belencéres. A Fehér-Körös eredeti medre azóta a mai Élővíz-csatorna, míg a Fekete-Körös eredeti medrét javarészt feltöltötték, betemették, ma már föld alatti évtizedes álmát alussza. A most felnövekvő békésiek már csak romantikus meséket hallhatnak arról, amikor az 1857-ben Hajnal Ábel református lelkésznel időző Arany János és a Hajnal-fiúk esti csónakázást szerveztek Arany Juliska szórakoztatására a Fekete-Körösön, a református paplak lábánál vízre szállva észak felé egészen a

református egyház nagykerteri földjéig. A föld alá kényszerített folyó nevét ma már csak a helyén épült házak őrzik (Fekete-Körös sor).

A két folyó nemcsak életet, védelmet is adott, így városunk területén az őskor, a fémkorszakok, a népvándorláskor minden, az Alföldön élt népcsoportja megfordult, hátrahagyva az életükről-halálukról, ünnepeikről-hétköznapijaikról, örömeikről-bánatukról mesélő régészeti leleteket, településeik maradványait.

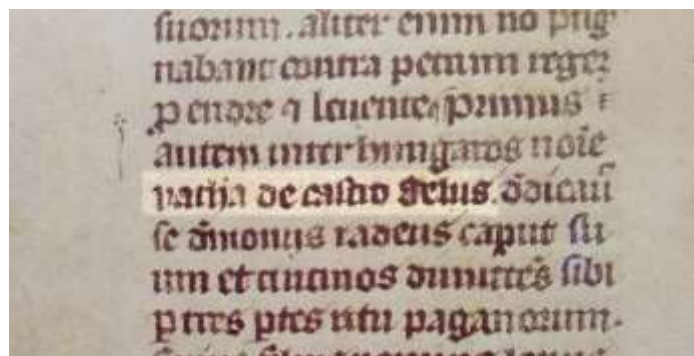
Megtelepedtek ezen a földön honfoglaló eleink is, írásos források - ha úgy tetszik „mesék” - szólnak róluk. A kutatók következtetései – és az itt-ott ma is előkerülő Árpád-kori emlékek – szerint szívesen választották központul a folyók által éltetett és védett földdarabot, a mi mai Főterünket. Itt futottak össze azok az utak, melyek az Alföld legfontosabb középkori városait kötötték össze: délre Gyula, nyugatra Berény, majd tovább északnyugatra Mezőtúr, északkeletre Bélmegyer, majd Szeghalom felé. (Akkoriban a forrásokban először 1332-ben előforduló, majd évszázadokig csak igen gyéren emlegetett Csaba falu nem tartozott a fontos települések közé – Békés, majd Gyula volt a vármegye közigazgatási központja – a valójában Wenckheimék által alapított Tarhos első valószínű előfordulását pedig csak 1620-ból ismerjük.)

Egy biztos: településünket a „mesék” kezdetektől a ma ismert néven emlegetik. Békés (pontosabban a békési vár) nevének első előfordulását a Nagy Lajos budai udvarában 1360 körül mesélő Kálti Márk íródeák bécsi (mai őrzési helye) Képes Krónikájában találjuk. Az

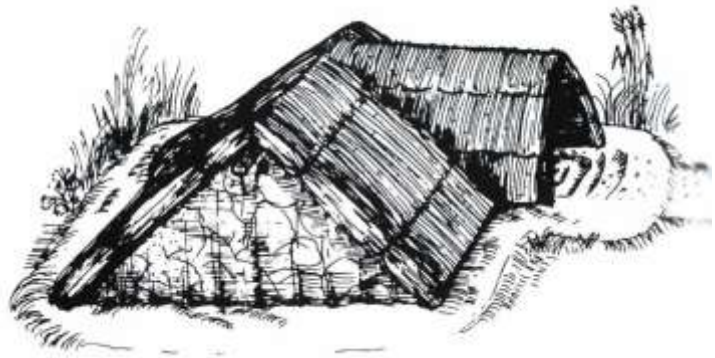


1046. évi pogánylázadás eseményeinek leírásában olvashatjuk: „Belus várából Vata volt a neve annak, aki először ajánlotta magát az ördögnek, leborotváltatta fejét, és pogány módra három varkocsot eresztett;” Városunk (a városnév igen sok változatban fordul elő: Selus, Belus, Bekus, Békés, Bikis, Bekues, Bekes, Bekys, Bykis, Békis, sőt Kikis) létezésére azonban az első igazán hiteles adatot – és ez már nem mese - 1203-ból ismerjük, Imre király okleveléből, mely I. Lajos 1342. évi oklevelében maradt

fenn. A krónikás meséjében emlegetett, a középkor folyamán Békés vármegye közigazgatási központjául szolgáló ispánsági vár régészeti nyomait sajnos a mai napig nem sikerült azonosítani. Az azonban bizonyos, hogy nem a mai Főtér területén kell keresni, ez inkább a polgári lakosságnak helyet adó „váralja” település központi magja volt. És lásd: a régészeti leletek előfordulása valóban a Főtér középkori lakottságáról mesél. A Karacs Teréz utcai lakótelep építésekor földmunkák alkalmával szinte mindig előkerültek a korszakra utaló cserépbogrács-töredékek, hullámvonallal díszített fazékdarabok. 1973-ban vízvezeték javításakor az SZTK mellett koporsós sírokat bolygattak meg, a múzeumba kerámiatöredékek kerültek be. A mai református templomtól délre szintén találtak Árpád-kori cserépbogrács- és fazéktöredékeket is.



A korszak jellegzetes házairól a régészeti ásatások mesélnek: kisméretű, földbemélyített négyszögletes kunyhók voltak, az egyik sarokban kemencével, ilyenekkel lehetett akkoriban beépítve a békési Fötér is. A település temetőjét - legalábbis a templom felépítését követően - mindig a templom falai mellett megszentelt templomkert, az ún. cinterem (korabeli szóhasználat, a „cinterem” a középkori latin *cemeterium*=nyugvóhely szó egyszerűsítése) területén jelölték ki, melyet a korai időkben széles árokkal határoltak körül. Bár határozott és egyértelmű bizonyíték nincs rá, a kutatók a régészet és az írásos adatok egybevetése alapján a mai református templom környékére lokalizálják Békés középkori plébániatemplomát. (A plébániatemplomról az első adatokat az 1333-1337 évi pápai tizedjegyzékben találjuk, papjainak sora szinte megszakíthatatlan.) A Teleki utca elején ugyanis talajmunkáknál mindig embercsontok kerülnek a felszínre, 1983-ban leletmentés során 14 sírt figyeltek meg. Mivel ezek a mai épülettől mintegy 50 méternyire délre kerültek elő, és ez a középkori templom körüli temetők méreteihez kissé nagy távolság, elképzelhető, hogy a középkori templom is kissé délebbre esett.



Bár az írásos források alapján Fötérről szóló mesénket folyamatosan szöhetjük, fennmaradt középkori építészeti emlékünkhöz nincs, sajnos nem is lehet. A középkor végén, a török uralom idején még virágzott a város (a törökök palánkvárat is emeltek itt, ezt régészeti ásatások sora hitelesen rekonstruálta), a töröktől való visszafoglalás során azonban olyan mértékű pusztulás következett be, hogy a budai kamara számára 1696-ban íródott jelentésben Lindner Ferdinánd Keresztély tisztartó csak igen sivár képet tudott adni a Körös vidékéről: végig a folyóparton, üres, pusztaság, lerombolt falvak (a nevek a felismerhetetlenségig eltorzultak) sorakoztak, lakosok nélkül: „A Fekete-Körös mentén fekszik Pikesch (Békés) 2 mérföldnyire innen, mintegy 200 ház állt, de most minden romos.” A mese ezen a ponton akár véget is érhetne, hiszen a középkori településszerkezet, közepén a Fötérral és maga a város is bizonyosan végérvényesen elpusztult.



De a békésiek nem hagyták magukat! Újra felvették a mese fonalát (mint az 1241-42-es tatárjárás után) és újra benépesítették a várost. Erről az időről mesél legrégebbi épületünk, a Fötér legmeghatározóbb műemléke, a református templom. Az első, a legöregebb mesehős. Ma is áll, több száz éve dacolva az idővel. A török uralom utolsó éveinek pusztítása, majd a Rákóczi-szabadságharc alatti kitelepítés után 1711-ben visszatérő városlakók első maradandó építménye feltehetően egy régebbi fatemplom helyén először fából épült fel 1714 körül. 1734-ben Szikszay György lelkész kezdeményezésére ugyanott kisméretű téglatemplomot emeltek, tízöles fatoronnyal. 1775-ben engedélyt kaptak a bővítésre, körülbelül duplájára növelték méreteit, és új, kőalapú fatornyot emeltek (ezt az évszámot olvashatjuk a torony bádogborításán most



is). 1783-4-ben kapta meg a téglatorony mai formáját. 1794-ben kökerítéssel vették körül, ennek az egykori Fekete-Körösre néző része máig megmaradt. 1819-ben a templom közepén egy sor kőoszlopot lebontottak, körül karzatot építettek, a falakat is megemelték. 1820-ban tették fel a toronyra a gombot. Az építkezést, melyet Czigler Antal vezetett, 1823-ban fejezték be. 1826-ban zsindelezték, majd 1847-ben bádogozták a tetőzetet. 1850-ben újra bővítették, 1852-ben a toronyra erkélyt építettek, rá egy évre toronyórát és villámhárítót kapott az épület. 1872. május 8-án lett kész az orgona, melyet 1869-ben kezdtek építeni, az aranyozáson kívül 8000 osztrák forintba került. Sokáig Magyarország legnagyobb orgonája volt, 32 szőlő- és 8 mellék-regiszterével ma is kiválóan alkalmas hangversenyek rendezésére. 1891-ben készült el a



bejáratnál a vasrostély 1250 forintért. Végleges, mai formáját 1905-ben nyerte el, amikor tornyát 130.000 aranykoronáért megemelték, így mai magassága 61 és fél méter. A közelmúltban külső renoválást és megvilágítást kapott.

A Fötér meséje a katolikus templom építésével folytatódik. A békési római katolikus egyházközség 1783-ban lett önálló, előtte Gyulához tartozott. Temploma 1792-95 között épült, 1795. november 8-án

Jedlicska Antal nagyváradi kanonok szentelte fel a Szentháromság tiszteletére. Tornyán is ezt az évszámot örökítették meg elődeink. Az építkezést a térség katolikus földesurai, a Harruckern-család finanszírozta. 1811-ben három harangot helyeztek el a toronyban az akkori földesúr, gróf Wenckheim József Antal és neje Klempai Regina adományából. 1848-ban ezek helyett nagyobbakat ajándékozott a földesúr, és akkori neje Scherz Krisztina. A templom talaja korábban közönséges téglákkal volt borítva, ezt az egyházközség 1845-ben márványlapokra cserélte. 1917-ben a harangokat - egy kivételével - hadicélokra elszállították, pótlásuk 1928-ban történt meg. A régi, szűk sekrestyének kétszer akkorára való bővítése, emelet ráhúzása is 1928-ban történt. Az elmúlt években az épületen teljes rekonstrukciót hajtottak végre, megszépülten várja a híveket. A templom stációit Orlai Petrics Soma festette 1857-ben, a keresztben függő Úr Jézust ábrázoló olajfestmény Jantyik Mátyás alkotása. A katolikus templom melletti kökeresztet Orlefl János állíttatta 1824-ben, korábban a templom bejárata előtt állt. A Turult 1929-ben Szitányi öntőmester műhelyében öntötték bronzból, súlya 38,5 kg. Eredetileg egy földgömbön állt. 1912-ben készült az ártézi kút a katolikus templom elé – a víz 580 m mélyből jött, kapacitása 92 l/perc, fúrása 26.280 koronába került. A templom felépülte után néhány évvel húzták fel a plébánia épületét, mely ma ismert formáját a 20. század elejére nyerte el. Falán tábla hirdeti, hogy 1882-ben itt szolgált segédlelkészként Karácsonyi János, a tudós pap, a Magyar Tudományos Akadémia tagja, aki 1896-ban megírta Békés vármegye történetét.



A Főtér meséjében a 18. század végén járva a ma ismert épületek közül még csak a két templom állt (és a kis paplakok), a többi szereplőt – alacsony, szalmatetőű kis házak – ma már nem ismerhetjük, elsöpörte őket az idő. De ekkor, a 18. század végén, uradalmi magtárnak, tiszttartói lakásnak felépült a Nagyház. Ma azt mondjuk, a hagyomány szerint nevét onnan kapta, hogy az első emeletes épület volt a városban. Képzeljük csak magunkat a mese közepébe: a Főtér északi és déli részén két magas tornyú templom, körülöttük sok kicsike házikó. Valóban égis érő nagy ház lehetett akkoriban – főleg a gyerekeknek - a Nagyház! A barokk stílusú házat 1945-ig a Wenckheim-uradalom mindenkori intézője lakta, kétszintes padlásterében magtár volt. A hatalmas vörösfenyő gerendákat Erdélyből úsztatták le a Körösökön. A csonkatornyos tető alatt a gabona felszállítására



használt kinyúló csigasor helye ma is látható. A hagyomány szerint 1848-49-ben Damjanich tábornok néhány hetet, Görgey Artúr pedig egy napot töltött a házban, az intéző vendégeként. Az épület pincéjében az uradalom borát tartották. A jeles tudós, Banner János így emlékszik vissza rá: „Naponta elmentünk a Nagyház előtt – uraság házána mondta a hivatalos használat -, az udvarán is sokszor megfordultunk, de ugyan ki hívta volna fel figyelmünket nemes árkádjaira, szép és érdekes

homlokzatára. Különös épület volt s ma is az. Magas pincéje, 10-15 lépcsőn megközelíthető földszintje és e fölött kétemeletes magtára volt. Két-három szobában volt az uradalom központja, a pénztárral, saját telefonközponttal. Az épület többi része a grófi család céljait szolgálta, ha nagy véletlenül egyik-másik tagja itt tartózkodott, leginkább a téli nagy vadászatok idején. (El ne felejtsem: itt volt az uradalmi levéltár.)” 1948 után a Járási Tanács foglalta el a Nagyház földszinti helyiségeit, majd 1966 tavaszán a kiköltöző irodák helyét, 5 termet megkapott a Múzeum. Az 1968-69-es felújítás óta az egész földszinti rész a Békési Múzeum céljait szolgálja, padlásán pedig gyűjteményi raktárunk kapott helyet. A kiállítótermekben 2000-ben Békés történetét és néprajzát bemutató állandó kiállítást nyitottunk. Az épület pincéjében az 1950-es évek óta Pinceborozó, étterem működik.



A mese a Petőfi utca elején ma is meglévő régi Városháza történetével folytatódik. Ezt városunk első krónikása, Somlyai Gábor szerint 1803-ban, Gyenge András bírónak választása után kezdték építeni. Ekkor tulajdonképpen megtoldották a 18. század végén megyei tisztikárnak épült „L” alaprajzú, földszintes épületet, melynek megmaradt részében, a Petőfi utca 4. szám alatt ma is



különböző irodák működnek. Az utcai homlokzat is ekkor kapta mai formáját. Udvarán tartották akkoriban a bíróválasztást nyílt szavazással. A félig zárt beépítésű udvarra besétálva ma is elfog bennünket az 19. századi falak ódon hangulata. Ha hallgatózunk, talán még a falakból áradó kétszáz éves hangokat, bekiabálásokat is elcsíphetjük gondolatban.



1857-ből érdekes történetet közöl Emlékiratában a nagy mesélő, az autodidakta, félig vak jegyző, Somlyai Gábor, aki nagyközönségnek szóló könyvecskéje történeteit Haan Lajos tudományos megalapozottságú könyvéből, saját emlékeiből, ismerősei visszaemlékezéseiből mérítette. A mesés elbeszélés szerint I. Ferenc József, amikor 1857. május 16-án Békésen járt, a Városháza ablakából a következő kijelentést tette: „ezt a várost elsijesztették”. Ez nem is lehetett meglepő, hiszen az igaz mese szerint a Nagyház építésének idején, 1800 körül is csak félhajóval („sárhajó”, bárki megnézheti ezt a mesebeli közlekedési eszközt a múzeum állandó kiállításában) lehetett a téren közlekedni esős időben, csak 1846-ban történt intézkedés a város pallózásáról. Ekkor elrendelték a Főtér feltöltését is, de ez csak jóval később, 1873-ban történt meg teljesen. 1810-ben, Gyenge András bírósága idején rendelték a piac helyét a Főtérré, mivel korábban csak az utcákon volt.

Tovább olvasva Somlyai Gábor meséjét azt olvashatjuk, hogy 1805-ben Kocsor János bírósága alatt készült a Főtér keleti végében álló református templom mellett a nagy parókia ház, amelyet feltehetően 1826-ban lelkészlakással bővítettek. A Főtér felőli homlokzatán ma emléktábla őrzi Arany János emlékét, aki 1851-ben és 1857-ben Hajnal Ábel református lelkész vendége volt. Az emléktáblát 1938-ban dr. Durkó Antal tanárnak a támogatásával és biztatására az ő szövegezésével állíttatta a gimnáziumi ifjúság. A parókia falán levő, 1972-ben felavatott másik tábla arról tudósít, hogy ebben az épületben töltötte élete utolsó éveit 1889-1992 között, Kecskeméti Ferenc vendégeként Karacs Teréz, a leánynevelés úttörője. Az épület ma is eredeti funkciójában működik.

A régi Városháza épületével szemben a mai Petőfi utca (akkor Nagy utca) másik oldalán ekkoriban egy földszintes zsúpfedelű református iskola állt, azonban ez a város nagy kiterjedése miatt a tanulni vágyóknak egy idő után már nem volt elegendő. Történetünk itt folytatódik, a Főtér gyermekeknek szánt épületével. Hajnal Ábel református lelkész indítványára elhatározták, hogy az első és másodéves fiúiskolások számára három tizedben a presbitérium külön iskolát építtet, a templom melletti iskola helyére pedig újat emeltet. Somlyai Gábor



Emlékirata szerint 1842-ben a Kolduszugban (mai Krisztina-zug) már elkezdték égetni a téglát



A régi Városháza épületével szemben a mai Petőfi utca (akkor Nagy utca) másik oldalán ekkoriban egy földszintes zsúpfedelű református iskola állt, azonban ez a város nagy kiterjedése miatt a tanulni vágyóknak egy idő után már nem volt elegendő. Történetünk itt folytatódik, a Főtér gyermekeknek szánt épületével. Hajnal Ábel református lelkész indítványára elhatározták, hogy az első és másodéves fiúiskolások számára három tizedben a presbitérium külön iskolát építtet, a templom melletti iskola helyére pedig újat emeltet. Somlyai Gábor

Emlékirata szerint 1842-ben a Kolduszugban (mai Krisztina-zug) már elkezdték égetni a téglát

a nagy iskolaépület számára. A költségeket fedezte, hogy a legelő elkülönítésekor iskolai célokra 323 hold földet kapott az egyház, később a lakosság is adományozott 300 hold földet egy középiskola létesítésére. Így viszonylag hamar, 1844-46-ban fel is épült az idősebbek által „Kollégium”-ként emlegetett épület. Nevét onnan kapta, hogy a földszinten az elemi osztályokat, az emeleten a gimnáziumi osztályokat egy épületen belül helyezték el. (A latin collegium szó a colligo=összeköt, összegyűjt igéből származik.) Ez a központi fiúiskola magában foglalt 4 tantermet, az igazgatói szobát, az egyháztanács üléstermét, a gondnoki hivatalt, továbbá az egyházi levéltárat. Itt folyt még több mint fél évszázadig a gimnáziumi oktatás, később általános iskola, az 1948-as államosítás után a III. számú iskola működött benne. Az 1978-as földrengésben súlyosan megsérült, rendbehozatala óta Zeneiskola működik benne, az épületet ma ezen a néven ismerjük.

Ma már természetes, hogy sötétedés után az utcákat és tereket lámpák világítják meg. Nem volt ez így a régmúltban, a többszáz éves mese akkori szereplői sötétben botorkáltak az



utcákon, mígnem 1858-ban felállították az első utcai lámpákat. 1860-ban aztán a képviselőtestület azt is elhatározta, hogy a városközpontot Széchenyi Istvánról nevezik el. Így lett a Főter, melyről hosszú meséknk szólnak, Békés első személynél elnevezett közterülete. 1863-ban a főbb gyalogutakra téglajárda is került. Meséknknek sötét fejezetei is vannak, a települést többször pusztította árvíz, tűzvész. A régebbiek homályba vesznek, csak ködös emlékek maradtak róluk, de 1878. március 30-án olyan arányú tűzvész csapott le a városra,

hogy déli része szinte porrá égett, az elbeszélés alapján a Nagy utcán (ma Petőfi utca) tomboló tűznek csak a Kollégium cserépteteje vetett gátat. Ekkor hozta a képviselőtestület azt a határozatot, mely szerint ezután csak cserép vagy zindely fedélre adnak engedélyt.

Mintegy két évtized múlva mesénk leszebb fejezete kezdődött, 1885-ben felépült máig legszebb középületünk, a Bérház. 1884. februárjában határozta el Békés tanácsulése, hogy a régi, omladozó városi bérházak helyett újat épít. 1885-ben Benedicty József tervei alapján fel is épült máig legszebb középületünk. Eklektikus stílusban készült, a terveket Czigler Győző vizsgálta felül. A források szerint 106.000 forintba került. A Bérház nevet onnan kapta, hogy a város az emeleti helyiségeket egyesületeknek, a földszinti üzlethelyiségeket kereskedőknek adta bérbe. Korábban itt működött a Kaszinó, a Magyar Király Szálloda, a földszinti könyvtár helyén pedig patinás kávéház volt. Ebben az épületben volt – vidéki viszonylatban - Magyarország első mozifilmvetítése 1898-ban. 1949. május 12-én Népkönyvtárat, november 27-én pedig az ország első vidéki művelődési házát nyitották meg az épületben. Utóbbi emlékét tábla is őrzi. Az 1978. június 22-én a közepes erősségű földrengés a Bérházat





is megrongálta, az épület új funkciót kapott. 1983. október 1-én megnyitották a Békési Galériát, azóta a korábban bálteremként használt díszteremben képző- és iparművészeti kiállításokat rendez a múzeum. Az elmúlt években az épületben levő Városi Könyvtár is jelentős átalakuláson ment keresztül.

Ha már felépült a város gyöngyszeme, 1886-ban a teret is kikövezték a Kollégiumig, a Fekete és a Fehér-Körös pedig kőhidat kapott a régi fahíd helyett. (Ha a békésiek ismerték volna városuk meséjét, nem csodálkoztak volna annyira, amikor néhány éve előkerült az aszfalt alól a Fekete-Körös hídjának boltíve a Rákóczi utcán.) Ekkoriban sokat változott a Fötér keleti fele, a korábbi vályogból vert házikók helyett tartósabb, szebb házak nőttek ki a földből. A század eleje óta álló parókiával összeépített, zárt beépítésű épületegyüttest alkotó házat – a régiek László-féle bankházként ismerték - az 1880-as évek végén László Izidor és családja építtette. A két világháború között a Békési Takarékpénztáré, majd a Békéscsabai Takarékpénztár Egyesületé lett. 1947-től egy részében Ravasz Lajos órásmester élt, a szárazkaputól balra volt az órásműhely. Halála után a legutóbbi



időig egy butik működött a helyén, de ma már nem találunk itt semmit. Ettől északra egymás mellett álló földszintes üzletekkel találkozhattunk volna, köztük a szép boltíves portáljáról ismert Benedicty-féle patikával. A régi mesék szerint ekkor a Fötér még mindig olyan mély volt, hogy az ablakból kitekintő feje egy vonalban volt a vele beszélgető, a Fötéren álló lova nyergében ülő társáéval. (Sajnos a bankház kivételével ezek a házak „eltűntek” a modernkori építkezések kellemetlen mellékhatásaként.) Szintén ekkoriban épült az ezekkel az



üzletekkel átellenben a Fötér északi sarkán ma is álló, a katolikus plébániával összefüggő Pintér-féle ház. Itt sokáig a híres kereskedőcsalád üzletei voltak, 1945 után népbolt, később a Bélmegyer Áruház, majd „Géza boltja”, illetve más boltok.

1894-ben a régiek továbbszótták a település történetét, elnevezték a Vasút utcát Kossuth utcának. 1890-ben kapták a békésiek a telefonvonalat, ekkor még csak egy szál telefondróton a Vashalom felől. 1903-tól megindult a keskenyvágányú vonatközlekedés (Alföldi Első Gazdasági Vasút) is a békési Fötéren keresztül, Békéscsabáról Vésztőig (megszűnt 1961. 04. 01-én), még ebben az évben lett a Ladányi útból Rákóczi út.

Ekkoriban, 1900 környékén még csak a kis, földszintes Városháza „bújt meg” a Fötér délnyugati sarkában, az ekkor már álló tekintélyes emeletes épületek (Nagyház, Kollégium, Bérház) árnyékában. Ezért – így mesélik - 1904-ben elhatározta a képviselőtestület, hogy új, impozáns tanácsházát épít. Emiatt a régi földszintes községháza egy részét el kellett bontani.



Az új alapokat 1904. április 17-én kezdték kiásni, és decemberben már készen is állt az eklektikus stílusú épület. Az építési évszámot a kupola feletti, zászló alakú fém táblácska hivatott megőrizni. A díszes homlokzat ornamentikájába már építéskor belekompontálták az erkély melletti két ablakbéllet címerdíszét. A városi címer a legutóbbi renováláskor színezését is visszakapta.



Az épület belső, jobboldali emeletes szárnya későbbi, az 1940-es években készült. 1973. április 15-én, településünk újkori, immár végleges várossá avatásakor a korábbi Községháza felirat helyére végre felkerülhetett a Városháza megnevezés. 1907-ben kezdték meg a téglajárda betonjárdára cserélését, ekkoriban indult a Fekete-Körös kiszárítása és a Fehér-Körös partjának rendezése. 1910-ben kapott a Főtér közvilágítást, a városban összesen 350 lámpát szereltek fel.

Mesevilágot idéző nevet visel történetünk következő szereplője, a Főtér északkeleti sarkát lezáró Dübögő. Az épület nevének eredetére kétféle magyarázat létezik. Az egyik szerint a múlt századi deszkapadlós vendéglőben a táncosok alatt dübögött a padló, míg a másik szerint az akkor még széles Fekete-Körösön átvezető közeli fahíd dübögött a szekerek súlyától. Mindenesetre a korábban itt állt földszintes kiskocsmá neve átszállt a mostani emeletes épületre is. A földszintes kis épület helyén álló emeletes palota 1913-ban épült fel, az építkezés árát a 609 holdas békési erdő kiirtásából finanszírozták, összesen 67.000 koronába került. A földszinten üzletek sorakoztak, valamint a kocsmá nevével őrző Dübögő vendéglő, az emeleten pedig az adóhivatal kapott helyet. Az államosítások után nyílt a helyükön a szálloda, csupán a sarki részen maradt meg az üzlet az 1960-as évek végéig, ezután nyílt meg itt az étterem. A legutóbbi, 2007 évi felújítás óta a megszépült épület jellegzetes színfoltja a térnek.

Mesevilágot idéző nevet visel történetünk következő szereplője, a Főtér északkeleti sarkát lezáró Dübögő. Az épület nevének eredetére kétféle magyarázat létezik. Az egyik szerint a múlt századi deszkapadlós vendéglőben a táncosok alatt dübögött a padló, míg a másik szerint az akkor még széles Fekete-Körösön átvezető közeli fahíd dübögött a szekerek súlyától. Mindenesetre a korábban itt állt földszintes kiskocsmá neve átszállt a mostani emeletes épületre is. A földszintes kis épület helyén álló emeletes palota 1913-ban épült fel, az építkezés árát a 609 holdas békési erdő kiirtásából finanszírozták, összesen 67.000 koronába került. A földszinten üzletek sorakoztak, valamint a kocsmá nevével őrző Dübögő vendéglő, az emeleten pedig az adóhivatal kapott helyet. Az államosítások után nyílt a helyükön a szálloda, csupán a sarki részen maradt meg az üzlet az 1960-as évek végéig, ezután nyílt meg itt az étterem. A legutóbbi, 2007 évi felújítás óta a megszépült épület jellegzetes színfoltja a térnek.

Mesevilágot idéző nevet visel történetünk következő szereplője, a Főtér északkeleti sarkát lezáró Dübögő. Az épület nevének eredetére kétféle magyarázat létezik. Az egyik szerint a múlt századi deszkapadlós vendéglőben a táncosok alatt dübögött a padló, míg a másik szerint az akkor még széles Fekete-Körösön átvezető közeli fahíd dübögött a szekerek súlyától. Mindenesetre a korábban itt állt földszintes kiskocsmá neve átszállt a mostani emeletes épületre is. A földszintes kis épület helyén álló emeletes palota 1913-ban épült fel, az építkezés árát a 609 holdas békési erdő kiirtásából finanszírozták, összesen 67.000 koronába került. A földszinten üzletek sorakoztak, valamint a kocsmá nevével őrző Dübögő vendéglő, az emeleten pedig az adóhivatal kapott helyet. Az államosítások után nyílt a helyükön a szálloda, csupán a sarki részen maradt meg az üzlet az 1960-as évek végéig, ezután nyílt meg itt az étterem. A legutóbbi, 2007 évi felújítás óta a megszépült épület jellegzetes színfoltja a térnek.



Az emlékmű talapzatának keleti, déli és nyugati oldalán az I. világháború 707

Főtérről szóló mesefolyamunkban szobrok is szerepelnek. Köztéri szobraink sorát a tér déli végében, a református templom és a Kollégium előtti terecskén álló, 1924. november 9-én avatott I. világháborús emlékmű nyitja. Az átadáson maga József főherceg, az akkori hadseregpáncsnok mondott beszédet. A háromalakos műkö szobor (harcba induló katona, az őt átölelő feleség és a lábuknál játszó gyermek) Pásztor János (1881-1945) gyomai szobrászművész alkotása. Az emlékmű talapzatának keleti, déli és nyugati oldalán az I. világháború 707

békési áldozatának neve olvasható. Az elmúlt évtizedek nyomot hagytak a fákkal övezett kis terecskén álló alkotáson, melynek felújítása utáni újravatására 2017. május 21-én került sor.

Kissé visszaugorva a történet menetében azt láthatjuk, hogy az 1700-as években Békés megyében még sehol sem volt postaállomás, a postát még a megyei tisztikar is lovaslegénnyel



hozatta el Aradról. Az első békési postahivatal 1855-től működött, a mai autóbusz-állomással szemben, a Kossuth és Posta utca sarkán ma is álló földszintes épületben. Az első békési postamester Sebők Sándor volt. A kis épületben 1877-ben távírdát állítottak fel, majd 1894-ben távbeszélőt is kapott a hivatal. A mai Postapalota Mezey János főpostamester (a békési posta élére 1927-ben nevezték ki) közbenjárására, 1929-ben épült fel. Az épületnek ma is ez a

funkciója. Bár ma már sokan kicsinek és kevésbé alkalmasnak tartják, az épület hangulata és története alapján nélkülözhetetlen része egy Békés méretű alföldi kisváros Főterének. Közvetlenül a Postapalota felépülte után, a hozzá csatlakozó részt 1929-30-ban Zsiri Szabó Gábor nagyszabású építette. Eredetileg is a földszinten üzletek, az emeleten lakások voltak. Az épületben már a második világháború előtt volt fürdőszoba, a vizet a padláson levő tartályba hordták fel naponta az ártézi kútról. A fürdőszobákban faszéntüzelésű kályhát használtak. Mivel a téren volt a piac, a kofák az udvaron helyezték el felszerelésüket. 1951-ben a lakókat kiköltöztették, az üzleteket felszámolták. Nagyon rövid ideig az emeleten mezőgazdasági irodák voltak, majd hosszú ideig egészségügyi intézmény volt az épületben. Napjainkban az épület visszakapta eredeti funkcióját, az emeleten lakások, a földszinten üzletek vannak.

Ezután néhány évtizedig hallgatnak a mesemondók, a Főtér csendes. A mese csendjét



csak emlékmű és szoboravatás hangja töri meg, de ezeket már nem láthatjuk eredeti helyükön. A II. világháborúban hősi halált halt katonák 1959. 03. 21-én avatott emlékműve ma már a református temetőben áll, az 1972. október 6-án a Polgármesteri Hivatalnál átadott Anya gyermekével című szobrot sem a Főtéren találjuk már. Az alkotás egy anyát ábrázol, amint gyermekét a karjában tartja. Csíkszentmihályi Róbert szobrászművész bronz szobrát 1997-ben áthelyezték az Élővíz-csatorna partján található Rendelőintézet elé (József Attila utca 4.).

A mesét napjainkban mi magunk írjuk tovább: 1971-ben a Széchenyi tér 8. szám alatti üres telken 36 lakásos tömbház felhúzásával megkezdődtek a modernkori építkezések. Felépülte után évtizedekig élelmiszerbolt (az akkori békésiek így emlegették: Munkásör utcai ABC) foglalta el szinte az egész alsó szintet, ma is üzleteket találunk itt. A korábban itt álló földszintes üzlethelyiségek elbontása után 1973. április 20-án, a várossá

nyilvánítás alkalmával ünnepélyes külsőségek között tették le a békésiek között „Lepkeház-ként” (neve mintha egy mesekönyvből bújtt volna elő) ismert Széchenyi tér 2. számú épület



alapkövét. Az épület falán tábla jelöli, hogy a korábban itt állt kis házban Munkácsy Mihály festőművész is megfordult és dolgozott. A társasház földszintjén az OTP és üzletek kaptak helyet. 1974-re készült el a Lepkeházzal szembeni sarkon szintén korábbi kis üzletek helyére fel-



húzott társasház, aljában a gyakran nevet és céget változtató Főtéri ABC-vel. Ekkoriban kezdtek bontani a Főtér keleti felének földszintes házeit, helyükre modern többemeletes házak nőttek. 1981-ben adták át a Főtér északkeleti sarkában az Iparcikk Áruházat és mellette 1984-85-ben az akkori MSZMP városi székházát. A nemrég megszüpült épületben napjainkban a Békési Járásbíróság székel. Akkor a tér is jelentős változásokon esett át, kövezték, fásították, szobrot is kapott. Az 1983-ban avatott Niké-szobor azonban a rendszerváltás után senkinek sem kellett, most szomorúan, elfeledve,

jobb sorsra érdemesen hever a Városháza hátsó udvarában.

Mesénkből már csak morzsák vannak hátra, a Főteret szépitő szobrokról. 1991. október 23-án avatták a város főterének központjában található Forradalmi Emlékművet. Az 1848-as és 1956-os eseményeknek állít emléket, az elesetteket és az áldozatokat szimbolizálja, minden évben helyszínül szolgál a városi megemlékezéseknek. Hagyományosan „Törött harang”-ként emlegetik a békésiek azt az 1996. november 3-án átadott alkotást, mely felirata szerint "A II. világháború hőseinek és áldozatainak emlékére készült a Honfoglalás 1100. évfordulóján." A harang az I. világháborús emlékművel szemben, a hangulatos kis városközponti terecske északi felén található. A bronzból öntött törött harangon lévő felirat: „Hívom az élőket. Megsíratom a holtakat. Megtöröm a villámokat.” A háború során leszerelt és a templomtoronyból ledobott harangok csonkaságát szimbolizálja. Irányi Dániel bronz mellszobra a Városháza falfülkéjéből tekint ránk, felavatására az 1848/49-es szabadságharc 150. évfordulója alkalmából került sor 1998. március 15-én. Irányi Dániel (1822-1892) a 19. század magyar történelmének egyik legszínesebb, legértékesebb egyénisége, a március 15-ei események kiemelkedő alakja. Városunknak 1872-től haláláig sorozatosan újraválasztott országgyűlési képviselője.

Lassan mesénk végére érünk! Már csak egy szoborról nem szóltunk és ez pont a térnek nevet adó gróf Széchenyi Istvánt (1791-1860) ábrázoló alkotás. Gróf Széchenyi István politi-



kus, író, polihisztor, közgazdász, a Batthyány-kormány közlekedési minisztere, akit kora a „legnagyobb magyar”-nak nevezett (Kossuth Lajos adta neki e nevet). Eszméi, tevékenysége és hatása által a modern, új Magyarország egyik megteremtője. A magyar politika egyik legkiemelkedőbb és legjelentősebb alakja, akinek nevéhez a magyar gazdaság, a közlekedés, a külpolitika és a sport megreformálása fűződik. Számos intézmény alapítója és névadója. Mint fentebb említettük, az első személy,



akiről Békésen közterületet neveztek el. Mellszobrának avatására 2001. október 23-án került sor, az alkotás a békési múzeumnak helyet adó Nagyház épülete előtt, a tér nyugati oldalán áll.

Bár a tér északi, keleti és déli részén többemeletes házakat húztak fel, a Főtér kellemes kisvárosi hangulata nem változott, minden pontja az elmúlt évtizedek, évszázadok, évezredek történéseiről mesél azoknak, akik ezt valóban hallani szeretnék! Történetét meséljük tovább gyermekeinknek, unokáinknak, az eljövendő nemzedékeknek, adjunk számukra éltető emlékeket, gyökereket ahhoz a városhoz, ahol élnek!